

Filip Jerzy Szkiładź

Uniwersytet w Białymstoku
(University of Białystok, Poland)
e-mail: f.szkiładz@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0003-3897-3927

DOI: 10.15290/mhi.2023.22.02.17

Geneza ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 r.

ABSTRAKT

Polska międzywojenna, a także okres po II wojnie światowej był bardzo kazuistyczny pod względem tworzenia prawa, czego powodem była trudna sytuacja polityczna i ekonomiczna zrujnowanego kraju. Stosowane wówczas przepisy kodeksu karnego oraz kodeksu postępowania karnego regulowały również pojedyncze przepisy dotyczące nieletnich sprawców. Celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie wieloletniego oraz skomplikowanego procesu tworzenia odrębnej regulacji dotyczącej postępowania w sprawach nieletnich. Jednocześnie, w poniższej pracy zostaną przedstawione nowatorskie rozwiązania prawne, a także ówczesny proces legislacyjny przedmiotowej ustawy. Podkreślić należy, iż problem dotyczący braku odrębnych norm prawnych stosowanych wobec nieletnich oraz brak sądów rodzinnych istniał nie tylko w Polsce, gdyż wiele bardziej rozwiniętych krajów zmagało się z powyższym problemem. Pierwsza propozycja ustawy miała miejsce już na początku XX w., a w następnych latach projektów dotyczących postępowania w sprawach nieletnich przybywało. Przyznać należy, iż prace nad regulacjami w sprawach nieletnich były poruszane dosyć często, jednakże żaden projekt nie został skutecznie uchwalony. Należy odnieść się krytycznie do tego, iż nieletni dopuszczający się czynów zabronionych lub zachowań o charakterze demoralizującym byli karani na podstawie przepisów oraz według zasad znajdujących się w ustawach prawnokarnych oraz w innych pojedynczych ustawach, których przepisy były wrywkowo stosowane w przedmiotowych sprawach. Do 1982 r. stosowano przepisy kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego z lat 20 i 30 XX w. Ówcześni juryści nieustannie

podkreślali, iż normy prawne dotyczące nieletnich powinny mieć charakter profilaktyczny i wychowawczy, a odrębne przepisy znajdujące się w uchylonym kodeksie karnym i kodeksie postępowania karnego nie odpowiadały tymże wymaganiom. Istotnie zauważyć należy, iż sprawy nieletnich powinny być poddane szczególnej ochronie oraz stosownej analizie w przypadku stosowania przestarzałych przepisów. W Polsce opisywany „głód” ustawodawczy trwał zdecydowanie za długo, gdyż pierwsza odrębna ustawa dotycząca postępowania w sprawach nieletnich powstała skutecznie dopiero w 1982 r.

The Origin of the Polish Act on the Procedure in Juvenile Cases of October 26th, 1982

ABSTRACT

During the interwar years and after the Second World War, law-making in Poland was very casuistic, which was due to the difficult socio-economic situation of the ruined country. The provisions of the Polish Criminal Code applicable at the time also regulated individual provisions on juvenile perpetrators. The objective of this paper is to present the multiannual and complicated process of creation of separate regulations on procedure in juvenile cases. At the same time, the legislative process of the said act as well as the innovative legal solutions thereof will be presented. It should be emphasised that the problem of a lack of both family courts and separate legal norms applicable in juvenile cases was present not only in Poland, as many other more developed countries were facing it too. The first draft act was proposed at the very beginning of the 20th century, whereas the following years brought about more projects on juvenile cases procedure. Although it has to be recognised that the issue of said regulations was raised quite often, ultimately no project was adopted. A critical look needs to be taken on the fact that juvenile perpetrators committing prohibited acts or acts of a demoralising character were punished pursuant to the provisions of and based on the principles laid out in criminal statutes and other individual statutes, provisions of which were occasionally applied in the said cases. Until 1982, the applied provisions were those of the Criminal Code and the Code of Criminal Procedure from the 1920s and 1930s. Jurists of that time incessantly emphasised that the legal norms regarding the juvenile should be of a preventive and educational nature and that the separate provisions laid out in the repealed Criminal Code and Code of Criminal Procedure did not comply with these requirements. It is worth noting that juvenile cases should be subjected to special protection and appropriately analysed in case of application of outdated provisions. In Poland, the need for the said legislation lasted for too long, as it was not until 1982 that the first separate statute on juvenile cases procedure was adopted.

Słowa kluczowe: brak regulacji prawnych, demoralizacja, projekt, nieletni, ustawa
Key words: lack of legal regulations, demoralisation, draft act, juvenile, statute

Wprowadzenie

Już w Digestach Kodyfikacji Justyniańskiej pojawiły się jedne z pierwszych regulacji dotyczących postępowania w sprawach nieletnich. Główną miarą odpowiedzialności był wiek sprawcy i jego doświadczenie¹. Także w czasach regulacji prawa rzymskiego zauważono potrzebę skodyfikowania odrębnych przepisów, które należałoby stosować oddzielnie w stosunku do sprawców nieletnich. Podkreślić należy, iż to Francja była jednym z pierwszych krajów, gdzie ustawodawca w Kodeksie Karnym Wielkiej Rewolucji Francuskiej z 1791 r. kompleksowo uregulował przepisy dotyczące orzekania środków wychowawczych wobec nieletnich. Pojawiły się tam takie środki jak dozór rodziców czy chociażby umieszczenie w domu poprawczym². Istotnym problemem był brak sądów rodzinnych, które specjalizowały się w orzekaniu wobec nieletnich. Uznać można, iż wydawanie wyroków wobec nieletnich przez sędziów, którzy na co dzień skazują dorosłych przestępców mogłoby okazać się niezbyt sprawiedliwe wobec braku odpowiedniego doświadczenia wymiaru sprawiedliwości. Jedne z pierwszych sądów dla nieletnich w Europie powstały w Belgii, gdzie orzekały izby opiekuńcze zajmujące się wyłącznie sprawcami nieletnimi, a w Stanach Zjednoczonych taki sąd powstał w 1899 r. w Chicago³.

W Polsce po wielu latach ustawodawczych zmaganiach, 13 maja 1983 r. weszła w życie ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴. Obowiązujące dotychczas reguły traktowania nieletnich zawarte w kodeksie karnym z 1932 r.⁵, (art. 69-77)⁶, oraz przepisy proceduralne zawarte w kodeksie postępowania karnego z 1928 r. (art. 613-635)⁷, a także w pojedynczych przepisach ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych z 1928 r.⁸, przestały być wykorzystywane w sprawach przeciwko małoletnim sprawcom czynów zabronionych. Jednocześnie należy wskazać, iż w Polsce pierwsze sądy rodzinne zaczęły pojawiać się wyjątkowo późno – dopiero w połowie lat 70. XX w.

¹ A.Bartha, *Nieletni przed sądem rodzinnym według ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Stadia postępowania i praktyka orzecznicza w zakresie przeciwdziałania demoralizacji oraz w sprawach o czyny karalne*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2018, t. 17, nr 1, s. 10.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 nr 35, poz. 228).

⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz.U. 1932 nr 22, poz. 165).

⁶ T. Bojarski, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, [w:] *Komentarz*, red. E. Kruk, E. Skrętowicz, Warszawa 2016, s. 16.

⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1928 nr 78, poz. 443).

⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 1928 nr 12, poz. 93).

Wyjątkami były specjalne wydziały utworzone w Katowicach oraz w Łodzi powstałe w latach 60. XX w.⁹ Uznać należy, iż jest to przełomowe zjawisko w polskim ustawodawstwie prawa karnego, ponieważ ustawodawca pierwszy raz skutecznie stworzył odrębne regulacje prawne, spersonifikowane według konkretnych potrzeb oraz odpowiadające celom wychowawczym małoletnich sprawców. Ponadto ustawa zmaksymalizowała cele, uzupełniając swoją treść rozwiązaniami o charakterze profilaktyczno-wychowawczym¹⁰, które pierwotnie znajdowały się w projekcie ustawy z 1921 r.

Uregulowanie odrębnych przepisów stosowanych wobec nieletnich uznać należy za zdecydowanie pozytywne zjawisko. Szerząca się patologia wśród młodzieży, coraz częstsze naruszanie norm prawnych, a nawet udział w zorganizowanych grupach przestępczych niejako wymusiło na ustawodawcy skonkretyzowanie regulacji prawnych dotyczących osób, które swym czynem naruszyły normy prawnekarne. Bezsporne jest, iż przedmiotowe przepisy winny mieć charakter profilaktyczny oraz wychowawczy, a zatem nawet pojedyncze przepisy zawarte w kodeksie karnym, które stosowano obok zasad ówczesnej ustawy nie były wzorem do stosowania prawa wobec małoletnich podmiotów.

Regulacje prawne dotyczące małoletnich w Polsce przed 1982 r.

Szczególłą rolę w poruszanej kwestii odegrała działalność Towarzystwa Osad Rolniczych i Przytułków Rzemieślniczych (od 1871 r.) i Warszawskie Towarzystwo Patronatu nad Nieletnimi (od 1922 r.)¹¹. To właśnie prężne funkcjonowanie tychże instytucji doprowadziło do powstania bardzo istotnej propozycji ustawy. Jedną z pierwszych prób uregulowania sytuacji prawnej w sprawach nieletnich był projekt z dnia 21 marca 1921 r. o sądach dla nieletnich¹². Ze względu na panującą ówczesnie bardzo trudną sytuację ekonomiczną i polityczną państwa nie udało się skutecznie wcielić projektu ustawy do polskiego ustawodawstwa. Jednakże stanowiła ona podstawę do dalszych prac i była niejako wzorcem dla późniejszych regulacji. Wobec ówczesnego braku norm prawnych dotyczących nieletnich, przedmiotowy projekt stanowił swego rodzaju *novum*, ponieważ zawierał on także uregulowania o charakterze profilaktycznym¹³. Powyższy projekt z 1921 r. stał się fundamentem do stworzenia kolejnych projektów regulacji wobec nieletnich.

⁹ A. Bartha, op. cit., s. 11.

¹⁰ T. Bojarski, *Pozytywne strony rozwiązań ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 roku*, „Studia Iuridica Lublinsia” 2004, t. 3, s. 16.

¹¹ Ibidem, s. 18.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, s. 16.

W 1951 r., miał miejsce kolejny projekt ustawy zasad odpowiedzialności nieletnich w ramach V działu nowego kodeksu karnego¹⁴. Wówczas sprawcy czynów nie odpowiadali za swe czyny do 12 roku życia, a wobec nieletnich poniżej 18 roku życia stosowano wszelkie środki karne poza karą śmierci. Podkreślić należy, że ustawodawca przewidywał szeroko pojętą wówczas możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienie od niej wraz z zastosowaniem innych środków wychowawczych¹⁵. Następną koncepcją odrębnego uregulowania odpowiedzialności nieletnich powstała w 1956 r. Ówczesny projekt kodeksu karnego, swą istotą powracał do przedwojennych zasad. Zważywszy na fakt, że przedmiotowe projekty oraz „tymczasowe regulacje” nie odnosiły zamierzonych skutków, w dalszym ciągu istniała rzeczywista potrzeba na stworzenie odrębnych regulacji prawnych, które swą istotą odpowiadałyby problemom profilaktycznym jak i resocjalizacji¹⁶.

Problematyczne stało się także określenie wieku, który uprawniałby sąd do orzekania kary pozbawienia wolności. Sztywna zasada według kodeksu karnego z 1932 r., gdzie małoletni nie ponosili pełnej odpowiedzialności do lat 17 była krytykowana. Szerząca się patologia oraz przestępczość wśród osób małoletnich wymagała wprowadzenia pewnych wyjątków od tej zasady. Pierwotnie w projekcie z 1956 r. przewidywano, że sprawca mający 15 lat będzie mógł zostać pozbawiony wolności do 10 lat, lecz w dalszym ciągu trwały żywe dyskusje dotyczące obniżenia tegoż wieku. Z czasem odstąpiono od koncepcji stosowania kary pozbawienia wolności wobec małoletnich, którzy ukończyli 16 rok życia¹⁷, wypracowując porozumienie, którego skutkiem było ustanowienie nowego przepisu w kodeksie karnym z 1969 r.¹⁸ Nieletni, którzy ukończyli 16 lat odpowiadali na gruncie kodeksu karnego z 1969 r. wyłącznie, gdy popełnili zbrodnie przeciwko życiu, zbrodni zgwałcenia, rozboju, przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu lub powodując umyślnie ciężkie uszkodzenia lub ciężki rozstrój zdrowia¹⁹.

Dosyć intrygującym rozwiązaniem był pomysł ustawodawcy odnośnie do ustawy tymczasowej o utrzymaniu w mocy niektórych dotychczasowych przepisów prawa karnego na mocy ustawy z 1969 r.²⁰, a także na podstawie przepisów wprowadzających kodeks postępowania karnego z 1969 r.²¹ Przedmiotowe

¹⁴ A. Strzembosz, *Nowa ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Próba komentarza*, Warszawa 1983, s. 3.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem, s. 3-4.

¹⁸ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. 1969 nr 13, poz. 94).

¹⁹ Ibidem, Art. 9 § 2.

²⁰ Ustawa z dnia 22 grudnia 1969 r. o utrzymaniu w mocy na okres przejściowy niektórych dotychczasowych przepisów prawa karnego (Dz.U. 1969 nr 37, poz. 311).

²¹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1969 nr 13, poz. 97).

przepisy to normy prawne zawarte w kodeksie karnym z 1932 r. oraz w kodeksie postępowania karnego z 1928 r. Dosyć niezrozumiały jest fakt, iż pozwolono na stosowanie przestarzałych przepisów w momencie, gdy już od kilku lat intensywnie pracowano nad stosownymi regulacjami, czego skutkiem było powstanie wielu projektów aktów prawnych. „Tymczasowe” rozwiązanie legislacyjne stosowane było aż do wejścia w życie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, czyli do 13 maja 1983 r.²²

Niezmiennie, „głód” ustawodawczy w dalszym ciągu występował. Pewnego rodzaju postępek można nazwać dalsze działania ustawodawcze po 1959 r. Wówczas Ministerstwo Sprawiedliwości wyznaczyło komisje oraz zespoły w porozumieniu z Ministerstwem Oświaty i Wychowania. Intensywne prace skutkowały powstaniem licznych projektów, z czego upowszechnionych zostało zaledwie kilka. Do powyższych efektów prac zaliczyć należy projekt ustawy o zapobieganiu i zwalczaniu demoralizacji i przestępczości nieletnich z 1968 r., projekt ustawy o ochronie młodzieży przed demoralizacją z 7 sierpnia 1971 r., projekt ustawy o ochronie przed demoralizacją i przeciwdziałaniu niedostosowaniu społecznemu dzieci i młodzieży z 23 kwietnia 1975 r., a także projekt ustawy o postępowaniu wobec nieletnich z 30 czerwca 1978 r.²³

Zważywszy na przedstawioną bardzo krętą drogę do ustanowienia przedmiotowej regulacji prawnej dotyczącej postępowania w sprawach nieletnich, trzeba przyznać, że było to wyjątkowo problematyczne dla ustawodawcy. Starania o jedną ustawę trwały ponad 60 lat, poczynając od projektu ustawy z 1921 r. Ówczesni wybitni prawnicy wyraźnie podkreślali po wejściu w życie przedmiotowej ustawy, iż była ona niezwykle oczekiwana²⁴.

Propozycje rozwiązań zawarte w projekcie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r.

Dnia 27 kwietnia 1982 r. Wojciech Jaruzelski, zgodnie z obowiązującą Konstytucją PRL²⁵, przedstawił Sejmowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przyjęty przez Radę Ministrów projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich²⁶. Już na początku uzasadnienia przedmiotowego projektu, wspomniano, iż ówczesnie panujące przepisy są rozproszone w całym szeregu aktów norma-

²² A. Bartha, op. cit., s. 10.

²³ A. Strzembosz, *Model postępowania wobec nieletnich*, „Państwo i Prawo” 1980, nr 3, s. 47.

²⁴ M. Lipczyńska, *Rola adwokata w postępowaniu w sprawach nieletnich*, „Palestra” 1983, 27/12(312), s. 67.

²⁵ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 25 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952 nr 33, poz. 232).

²⁶ Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, z dnia 27 kwietnia 1982 r., Warszawa.

tywnych, które obowiązywały jedynie częściowo wobec nieletnich. Jednocześnie podkreślono, iż przepisy dotyczące postępowania w sprawach nieletnich nie odpowiadają ówczesnym potrzebom, tj. nie są dostosowane do zmienionych warunków ekonomicznych, a w szczególności pozostają w dysharmonii z nowym prawem karnym i rodzinno-opiekuńczym²⁷. Powyższe stanowisko, jest najpełniejszym zestawieniem problemu związanych z jurysdykcją wobec małoletnich. Obecnie byłoby niedopuszczalne, aby pojedyncze, wyrywkowo stosowane przepisy umieszczone w kilku albo kilkunastu aktach prawnych służyły za normy prawne stosowane regularnie w tak doniosłych sprawach.

Ustawodawca zaznacza, iż towarzyszący ówczesnie spadek przestępczości mierzony wszczętymi postępowaniami karnymi wynosił odpowiednio: 60 tys. w 1971 r. i 33 tys. w 1981 r., podkreślając przy tym, iż jest to sukces spowodowany rozwojem działalności resocjalizacyjnej, a także wychowawczej sądów oraz specjalistycznych organizacji społecznych żywo zaangażowanych w ciężką, regularną pracę z trudną młodzieżą. Tym samym zaznaczono, iż niezwykle ważne jest, aby angażować rodziców w proces wychowania dzieci, a prawidłowa realizacja zadań wymaga niekiedy pomocy całego społeczeństwa oraz państwa²⁸. Spadek przestępczości należałoby zestawzić ze wzrostem spraw opiekuńczych tj. o pozbawienie, zawieszenie, a także ograniczenie władzy rodzicielskiej. Wprawdzie ustawodawca podkreśla, iż jest to stosunkowo pozytywne zjawisko, gdyż świadczy o aktywności systemu sądowego oraz czujności organów, których zadaniem jest troska o dobro małoletnich przed doprowadzeniem dzieci do kompletnej demoralizacji²⁹.

Ustawodawca w przedmiotowym uzasadnieniu kilkakrotnie odwołuje się do niezwykle pilnej potrzeby wydania stosownej ustawy, która odpowiadałaby aktualnym wymogom oraz potrzebom społecznym³⁰. Zauważa, że jest to gałąź prawna, która nie rozwinęła się kompletnie w porównaniu z innymi dziedzinami prawa, a prace nad powstaniem przedmiotowej ustawy nie przynosiły pożądaných efektów. Począwszy od projektu w 1921 r., prace nad ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich trwały zdecydowanie za długo, bo aż kilkadziesiąt lat³¹.

Brak stosownych nowelizacji, a także szeroko rozumiany postęp wymusił powstanie teŹ ustawy. Przedmiotowy projekt został dostosowany do ówczesnych potrzeb oraz zadań sądownictwa rodzinnego, a także reguluje w sposób kompleksowy problematykę związaną z postępowaniem w sprawach nieletnich

²⁷ Uzasadnienie projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, z dnia 27 kwietnia 1982 r., Warszawa, s. 1.

²⁸ Ibidem, s. 2.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ M. Lipczyńska, op. cit., s. 67.

w zakresie działalności wymiaru sprawiedliwości³². Nadmienić należy, iż projektowana ustawa zajmuje się częścią młodzieży, która nie była w stanie samodzielnie bądź z powodów rodzinnych stać się poprawnymi obywatelami i znalazła się na marginesie społecznym. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich dążyła do tego, aby zmaksymalizować efektywność działań zapobiegawczych, a także resocjalizacyjnych poprzez działania wyspecjalizowanych sądów rodzinnych wraz ze zwiększonym udziałem czynnika społecznego. Ponadto, projekt ustawy dopuszcza szereg nowych, nieznanych dotychczas środków przeciwdziałania demoralizacji, a także upraszcza i odformalizowuje zasady postępowania w sprawach nieletnich, uwzględniając postulaty wysuwane przez badaczy naukowych oraz wzorując się zdobytym doświadczeniem w trakcie tworzenia projektów aktów prawnych dotyczących nieletnich³³.

Istotne jest, iż ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich obejmuje swymi regulacjami nie tylko nieletnich zagrożonych totalną demoralizacją oraz popełniających czyny zabronione prawem karnym, ale także tych, którzy przejawiają zachowania demoralizujące³⁴. Ustawodawca wykazał się wielkim zaangażowaniem w nowości, które zostały uregulowane w przedmiotowej ustawie. W projekcie ustawy jedną z głównych idei zapobiegawczych było podkreślenie odpowiedzialności rodziców za wychowywanie dzieci³⁵. Faktem jest, iż zdecydowana większość młodzieży, która popełnia czyny zabronione oraz przejawia zachowania demoralizujące, co do zasady wywodzi się z rodzin patologicznych, niepełnych lub gdzie dzieci od urodzenia były zaniedbywane. Projekt zawiera szereg sankcji prawnych wobec rodziców, którzy zaniedbują dzieci oraz lekceważą obowiązki rodzicielskie. Wprowadzone sankcje polegają m.in. na zawiadomieniu zakładu pracy lub organizacji społecznych o zawinionym niewykonaniu obowiązków wobec dzieci, nałożeniu kary pieniężnej, zobowiązaniu do naprawienia wyrządzonej przez nieletniego szkody, ponoszeniu kosztów postępowania sądowego oraz kosztów związanych z wykonywaniem orzeczenia³⁶. Jednocześnie wskazać należy, iż w zakresie władzy rodzicielskiej i opieki miały zastosowanie również przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³⁷, a także szereg obowiązujących sankcji karnych przewidzianych w kodeksie karnym oraz wykroczeń³⁸. Niewątpliwie ustawodawca wykazał się dalece postępową myślą prawną proponując niniejsze rozwiązania.

³² Uzasadnienie projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, s. 2.

³³ Ibidem, s. 2.

³⁴ Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, art. 3.

³⁵ Uzasadnienie projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, s. 3.

³⁶ Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, art. 7 pkt 3, art. 8, art. 7 pkt 2, art. 30.

³⁷ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 1964 nr 9, poz. 59).

³⁸ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 1871 nr 12, poz. 114).

Poza powyższymi, projekt zawiera wiele innych rozwiązań prawnych, takich jak: możliwość udziału obywateli na rzecz ochrony dziecka, poszerzenie możliwości działań organizacji społecznych, prawo do podejmowania wiążących decyzji w istotnych sprawach dziecka projekt powierza wyłącznie sądowi rodzinnemu. Sąd będzie prowadził postępowanie w sprawach nieletnich, którzy po ukończeniu 13 lat, a przed ukończeniem 17 popełnili czyn karalny lub gdy nieletni będzie poważnie zagrożony demoralizacją lub swym zachowaniem będzie przejawiał zachowania demoralizujące. Jednocześnie podkreślić należy, iż w celach prewencyjnych uległ znacznemu poszerzeniu katalog środków stosowanych wobec nieletnich o charakterze profilaktyczno-wychowawczym. Niezależnie od powyższych rozwiązań, głównym celem projektu jest znalezienie rozwiązań, które będą służyły młodzieży i dla ich dobra³⁹.

Niezwykle ważnym posunięciem było wprowadzenie wielu badań przeprowadzanych przez rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjne lub inne placówki specjalistyczne, których zadaniem był dobór najbardziej odpowiednich środków wychowawczych i poprawczych. Ustawodawca przewidywał ich fakultatywne oraz obligatoryjne stosowanie w przypadkach przewidujących umieszczenie małoletniego w zakładzie wychowawczym lub innych placówkach⁴⁰. Powyższe rozwiązania zaproponowano w celu jak najskuteczniejszego doboru środków postępowania resocjalizacyjnego.

Normy prawne uregulowane w dotychczas obowiązujących przepisach procesowych dotyczące prawa do obrony zostały uregulowane odrębnie w projekcie. Zgodnie z zamysłem projektu ustawy, nieletni mógł mieć obrońcę już w postępowaniu wyjaśniającym, zważywszy na zakres prowadzonych działań, który jest bardziej obszerny od np. postępowania przygotowawczego prowadzonego przez sądy rodzinne na podstawie ówczesnych przepisów. Jednocześnie ustawodawca przewiduje obligatoryjne posiadanie obrońcy przez nieletniego w momencie, gdy znajduje się w schroniskach dla nieletnich oraz w trakcie prowadzenia postępowania rozpoznawczego. W przypadku, gdy nie został ustanowiony obrońca z wyboru, należy takiemu nieletniemu ustanowić obrońcę z urzędu⁴¹. Niewątpliwie powyższe rozwiązanie jest kolejnym z bardziej postępowych, które ustawodawca wprowadził przedmiotowym projektem.

W trosce o dobro nieletnich zaproponowano wprowadzenie regulacji dotyczących zasad nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń o umieszczeniu w zakładach wychowawczych oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych, zakładach społecznych i innych ośrodkach pełniących funkcje resocjalizacyjne. Przewodnią ideą było sprawowanie przedmiotowego nadzoru przez sędziów rodzinnych w związku z potrzebą prowadzenia kontroli prawidłowości

39 Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184.

40 Uzasadnienie projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, s. 5.

41 Ibidem.

wykonywania orzeczenia przez organy wydające te decyzje⁴². Pierwotnym zamysłem tegoż rozwiązania jest kontrola legalności umieszczenia nieletniego w powyższych ośrodkach jak również kontrola warunków, w jakich przebywają nieletni oraz ich praw i obowiązków⁴³.

W kwestii postępowania podjęto decyzję o orzekaniu wraz ze składem ławniczym w sprawach największej wagi. Jednocześnie zaproponowano wprowadzenie odrębnych, uproszczonych i odformalizowanych zasad postępowania, które byłyby jednolite we wszystkich przedmiotowych sprawach⁴⁴. Miałyby to być faktyczne ułatwienie stosowania prawa, zważywszy na to, iż ówczesnie obowiązujące przepisy dotyczące nieletnich były uregulowane w wielu aktach prawnych, które nijak nie były kompleksowo uregulowane. Wyjątkiem były normy prawne dotyczące stosowania środka poprawczego zważywszy na fakt, iż środek ten mógł zostać zastąpiony karą pozbawienia wolności⁴⁵. W powyższym wypadku miały być stosowane normy uregulowane w obowiązującym kodeksie postępowania karnego w związku z brakiem odpowiednich gwarancji procesowych uregulowanych w kodeksie postępowania cywilnego⁴⁶.

Kolejna wersja tegoż projektu tj. druk nr 241⁴⁷, nie wniosła istotnych poprawek. Jak podkreślono w wypowiedziach poselskich z dnia 26 października 1982 r.⁴⁸, projekt ten zawierał jedynie poprawki stylistyczne, kosmetyczne do pierwotnego projektu tj. druku nr 184 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴⁹.

Powyższe przepisy stały się przełomowymi rozwiązaniami, które były stosowane aż do 2022 r. Bezspornie, normy prawne zaproponowane przez ustawodawcę w powyższym projekcie były niezwykle istotne i potrzebne z perspektywy orzekania w sprawach nieletnich, zważywszy na to, iż jest to jedna z gałęzi prawa, która nie była praktycznie nowelizowana. Rozwiązania zaproponowane znacząco odbiegały od tych, które były stosowane do 1982 r. Nowe przepisy zostały dostosowane do ówczesnych wymagań orzeczniczych, a także środków wychowawczych stosowanych wobec młodzieży przejawiającej zachowania

42 Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, art. 76.

43 Uzasadnienie projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, s. 6.

44 Ibidem, s. 7.

45 Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, art. 12, art. 91 § 2.

46 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 nr 43, poz. 296).

47 Sprawozdanie Komisji Prac Ustawodawczych oraz Komisji Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości o rządowym projekcie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 12 października 1982 r., druk nr 241.

48 Sprawozdanie stenograficzne z 27 posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 26 października 1982 r., Punkt 2 porządku dziennego: Sprawozdanie Komisji Prac Ustawodawczych oraz Komisji Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości o rządowym projekcie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, s. 17-22.

49 Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184.

demoralizujące oraz popełniające czyny zabronione. Cały projekt ocenić należy jak najbardziej przychylnie. Szczególnie docenić należy wiele przepisów, które swą istotą zmierzały do jak najszerzej ochrony dobra nieletniego. Stosowanie przestarzałych przepisów prawa karnego, postępowania karnego i innych aktów prawnych, wykorzystywanych w stosunku do podmiotów, które nie posiadały pełnej zdolności do czynności prawnych należy uznać za ujmę ówczesnego ustawodawstwa.

Wejście w życie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich

Komisje Prac Ustawodawczych oraz Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości po rozpatrzeniu projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, na posiedzeniach w dniach 17 czerwca oraz 12 października 1982 r., zawnioskowały do „Wysokiego Sejmu” o uchwalenie przedmiotowego projektu tj. druku nr 184⁵⁰.

17 czerwca 1982 r. Komisje obradujące pod przewodnictwem posłów: Witolda Zakrzewskiego oraz Zygmunta Surowca, przeprowadziły pierwsze czytanie projektu. Pierwotne założenia zostały omówione przez wiceminister sprawiedliwości Marię Regent-Lechowicz⁵¹. W toku dyskusji dotyczącej przedmiotowego projektu, wskazywano, iż jest to ustawa społecznie niezwykle oczekiwana. Jednocześnie podkreślono, iż kluczową ideą ustawy powinno być zapobieganie demoralizacji nieletnich a nie samo postępowanie. Popełnianie przestępstw przez osoby niepełnoletnie jest wielce doniosłym problemem, który winna regulować odrębna ustawa. W trakcie dyskusji Minister Sprawiedliwości Sylwester Zawadzki podkreślił, iż ustawa nie może zastąpić programu działania w zakresie wychowania dzieci oraz młodzieży. Ustawa może jedynie stymulować rozwój takiego programu. Ponadto projekt nie rozwiąże wszystkich problemów patologicznych występujących w procesie wychowawczym. Wskazać należy, iż ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich stanowi jeden z trzech zaproponowanych projektów ustaw, mających na celu przeciwdziałanie szerzącej się patologii społecznej. W trakcie posiedzenia powołano podkomisję do spraw opracowania przedmiotowego projektu ustawy⁵². Dnia 12 października 1982 r. Komisje pod przewodnictwem posła Zygmunta Surowca rozpatrzyły sprawozdanie podkomisji o postępowaniu w sprawach nieletnich. W trakcie

⁵⁰ Sprawozdanie Komisji Prac Ustawodawczych oraz Komisji Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości o rządowym projekcie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 241.

⁵¹ Biuletyn nr 580/VIII Kad. Komisja Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości/39/Komisja Prac Ustawodawczych/87, 17 czerwca 1982 r., Warszawa.

⁵² Biuletyn nr 580/VIII Kad. Komisja Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości/39/Komisja Prac Ustawodawczych/87, 17 czerwca 1982 r., Warszawa.

posiedzenia zgłaszano poprawki odnośnie do projektu, które dotyczyły jedynie kwestii stylistycznych oraz w celu zaakcentowania pewnych kwestii⁵³.

W trakcie 27 posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, dnia 26 października 1982 r. doszło do przełomowego zdarzenia, jakim było uchwalenie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Porządek dzienny posiedzenia Sejmu wyznaczał pięć punktów zaplanowanych na to posiedzenie. Omówienie projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, tj. druki nr. 184 oraz 241, zostały zapisane w punkcie drugim⁵⁴. Jadwiga Giżycka-Koprowska, jako sprawozdawca zajęła stanowisko odnośnie do przedmiotowych projektów. Posłanka w trakcie wystąpienia, zawarła wszystkie argumenty przemawiające za wejściem w życie ustawy, które znajdują się w niniejszym artykule. Podkreśliła, że prace nad aktem prawnym dotyczącym problematyki zwalczania przestępczości nieletnich były prowadzone od wielu lat i nie przyniosły oczekiwanych skutków powołując się kolejno na prace Komisji Kodyfikacyjnej z okresu międzywojennego, a także próby z 1956 r. oraz 1968 r.⁵⁵ W trakcie wystąpienia nawiązała do obowiązujących ówczesnie przepisów, które były rozproszone w całym porządku aktów normatywnych. Wspomniane regulacje jedynie częściowo obowiązywały w zakresie młodzieży, które tym samym nie stwarzały dostatecznej możliwości oddziaływania w sferze wychowania oraz resocjalizacji nieletnich⁵⁶. Posłanka podkreśliła, że prace legislacyjne stanęły w „martwym punkcie” z powodu rozbieżnych poglądów poszczególnych specjalistów pracujących nad przedmiotowym zagadnieniem. W latach 1972–1976, inicjatorem projektu było Ministerstwo Oświaty i Wychowania. Planowano wówczas, aby regulacje dotyczące zwalczania demoralizacji i przestępczości nieletnich były częścią ustawy o edukacji narodowej czy też kodeksu młodego pokolenia⁵⁷.

Projekt ustawy był przedmiotem obrad Rady Społeczno-Gospodarczej przy Sejmie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, która oceniła projekt ustawy pozytywnie. Ponadto podkreślono, iż projekt słusznie wprowadza wielorakie środki oddziaływania na nieletnich oraz rodziców czy opiekunów, co „umożliwia elastyczne stosowanie tych środków z przesunięciem punktu ciężkości na postępowanie opiekuńczo-wychowawcze oraz zasadę badania małoletnich w ośrodku diagnostyczno-konsultacyjnym, zwłaszcza przed orzeczeniem o umieszczeniu w odpowiednim zakładzie”. Jednocześnie Rada uznała, iż projekt realizuje zgłoszony postulat powierzenia orzekania w sprawach nieletnich

53 Biuletyn nr 640/VIII kad. Komisja Prac Ustawodawczych/104/Komisja Spraw Wewnętrznych i Wy-
miaru Sprawiedliwości/43, 12 października 1982 r., Warszawa.

54 Sprawozdanie stenograficzne z 27 posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

55 Ibidem.

56 Ibidem.

57 Ibidem.

wyłącznie wyspecjalizowanym sądom rodzinnym⁵⁸. Interesujące jest, iż Komisje Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości oraz Prac Ustawodawczych zaproponowały rozważenie tytułu ustawy, gdyż ich zdaniem nazwa „o postępowaniu w sprawach nieletnich” sugeruje, iż są to jedynie przepisy proceduralne. Jednakże, zdaniem przedstawicieli nauki i ekspertów termin „postępowanie” można interpretować szerzej. Podkreślono, iż tytuł przedmiotowej ustawy jest pozytywnie nacechowany ze względu na jego zwięzłość, co też spowodowało, iż utrzymał się pierwotny tytuł zaproponowany przez Rząd.

Szczegółowe dyskusje dotyczące projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich miały miejsce w trakcie prac podkomisji⁵⁹. Jednakowoż, jak podkreśliła poseł Giżycka-Koprowska, projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich był konsultowany z ekspertami, przedstawicielami nauk, Polską Akademią Nauk, z Sądem Najwyższym, Prokuraturą Generalną, organizacjami młodzieżowymi czy szeroko rozumianym środowiskiem prawniczym, a postulaty zgłaszane przez powyższych przedstawicieli były przedmiotem obrad przedmiotowych Komisji⁶⁰. Uznać należy, iż projekt ustawy był bardzo przemyślany. Wieloletnia potrzeba odrębnego uregulowania postępowania w sprawach nieletnich finalnie doprowadziła do stworzenia ówczesnego „idealnego” aktu prawnego, który kompleksowo uregulował najważniejsze kwestie proceduralne i materialne w sprawach nieletnich.

Podczas V sesji Sejmu, 27 posiedzenia z 26 października 1982 r., po przemówieniach przedstawicieli stosownych komisji wicemarszałek Piotr Stefański zarządził głosowanie m.in. nad projektem ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich⁶¹. W przedmiotowym głosowaniu przeciw przyjęciu w całości projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich wraz z poprawkami proponowanymi przez Komisję Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości nie głosował nikt. Od głosu wstrzymało się 4 posłów. Tym samym wicemarszałek Piotr Stefański stwierdził, iż Sejm uchwalił ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich⁶². Zgodnie z końcowymi przepisami ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, ustawa weszła w życie 13 maja 1983 r. Od tej chwili przestały obowiązywać wszelkie przepisy umiejscowione w różnych aktach normatywnych, które szczerunkowo regulowały sprawy nieletnich.

W trakcie prac nad pierwotnym projektem ustawy, dochodziło do rozmaitych sporów między twórcami. Jednym z tematów w dyskusji była kwestia:

⁵⁸ Sprawozdanie stenograficzne z 27 posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, op. cit., s. 17-22.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem, s. 85-87.

⁶² Sprawozdanie stenograficzne z 27 posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, op. cit., s. 85-87.

czy wobec nieletnich sprawców należy stosować środki o charakterze karnym czy wyłącznie środki o charakterze wychowawczym⁶³. Odnosząc się do całości kształtu przedmiotowej ustawy, uznać należy, iż to właśnie normy wychowawcze stanowiły przewodnią ideę tego aktu normatywnego. Jednocześnie powtórzyć należy, iż głównym celem ustawodawcy było przeciwdziałanie demoralizacji i przestępczości nieletnich, a także stwarzanie warunków powrotu do normalnego życia dla nieletnich, którzy popadli w konflikt z prawem⁶⁴. Powstały projekt należy ocenić pomyślnie. Jednakże podkreślić należy, iż niektórzy wielcy juryści mają zgoła odmienne zdania co do poniekórych zaproponowanych rozwiązań⁶⁵. Jak wskazują rzetelne źródła, rozwiązania przewidziane w ustawie nie dostarczają dostatecznych argumentów, według których przepisy ustawy miałyby utrudniać realizowanie pierwotnych założeń wobec nieletnich⁶⁶. Przeciwnie, dowodem na doniosłość tego aktu prawnego, jego skuteczności oraz sensowności jest fakt, iż był on stosowany przez prawie 40 lat. Jednocześnie należy podkreślić, że ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 r., jest jednym z pierwszych, odrębnych aktów, które kompleksowo regulują sprawy nieletnich. Ponadto należy stwierdzić, że powyższa ustawa stała się „pionierską” w powstawaniu prawa nieletnich⁶⁷.

Bibliografia

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 1928 nr 12, poz. 93).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1928 nr 78, poz. 443).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz.U. 1932 nr 22, poz. 165).
- Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 25 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952 nr 33, poz. 232).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 1964 nr 9, poz. 59).

⁶³ P. Górecki, *Nowelizacja ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, z. 4, s. 25-26.

⁶⁴ A. Bartha, op. cit., s. 12.

⁶⁵ M. Korcyl-Wolska, *Postępowanie w sprawach nieletnich w Polsce*, Kraków 2001, s. 424.

⁶⁶ T. Bojarski, *Pozytywne strony rozwiązań ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 roku*, „Studia Iuridica Lublinsia” 2004, 3, 9-17, s. 16.

⁶⁷ T. Kaczmarek, *Psychologiczne i ustawowe kryteria odróżniania nieletnich od dorosłych w polskim prawie karnym*, „Nowe Prawo” 1990, nr 1-3, s. 16.

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 nr 43, poz. 296).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. 1969 nr 13, poz. 94).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1969 nr 13, poz. 97).
- Ustawa z dnia 22 grudnia 1969 r. o utrzymaniu w mocy na okres przejściowy niektórych dotychczasowych przepisów prawa karnego (Dz.U. 1969 nr 37, poz. 311).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 1971 nr 12, poz. 114).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 nr 35, poz. 228).

Druki sejmowe

- Projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, z dnia 27 kwietnia 1982, Warszawa.
- Uzasadnienie projektu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, druk nr 184, z dnia 27 kwietnia 1982 r., Warszawa.
- Biuletyn nr 580/VIII Kad. Komisja Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości/39/Komisja Prac Ustawodawczych/87, 17 czerwca 1982 r. Warszawa.
- Biuletyn nr 640/VIII kad. Komisja Prac Ustawodawczych/104/Komisja Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości/43, 12 października 1982 r. Warszawa.
- Sprawozdanie Komisji Prac Ustawodawczych oraz Komisji Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości o rządowym projekcie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 12 października 1982 r., druk nr 241.
- Sprawozdanie stenograficzne z 27 posiedzenia Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 26 października 1982.

Literatura

- Bartha A., *Nieletni przed sądem rodzinnym według ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Stadia postępowania i praktyka orzecznicza w zakresie przeciwdziałania demoralizacji oraz w sprawach o czyny karalne*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2018, t. 17, nr 1.
- Bojarski T., *Postępowanie w sprawach nieletnich*, [w:] *Komentarz*, red. E. Kruk, E. Skrzętowicz, Warszawa 2016.
- Bojarski T., *Pozytywne strony rozwiązań ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 roku*, „Studia Iuridica Lublinesia” 2004, t. 3.
- Górecki P., *Nowelizacja ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, z. 4.
- Kaczmarek T., *Psychologiczne i ustawowe kryteria odróżniania nieletnich od dorosłych w polskim prawie karnym*, „Nowe Prawo” 1990, z. 1-3
- Korcyl-Wolska M., *Postępowanie w sprawach nieletnich w Polsce*, Kraków 2001.
- Lipczyńska M., *Rola adwokata w postępowaniu w sprawach nieletnich*, „Palestra” 1983, 27/12(312).

Strzembosz A., *Model postępowania wobec nieletnich* „Państwo i Prawo” 1980, nr 3.
Strzembosz A., *Nowa ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Próba komentarza*,
Warszawa 1983.

STERSZCZENIE

Geneza ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 r.

Celem niniejszego artykułu jest opisanie przebiegu prac nad przedmiotową regulacją w sprawach nieletnich. Uznać należy, iż zmagania związane z utworzeniem odrębnego aktu prawnego, który kompleksowo zawierałby przepisy dotyczące nieletnich sprawców, trwały wyjątkowo długo. Począwszy od pierwszego projektu ustawy w 1921 r. do omawianej ustawy minęło ponad 60 lat. Faktem jest, iż okres w którym starano się stworzyć pożądaną ustawę nie był sprzyjający, zważywszy na trudną sytuację odbudowującego się po wojnach kraju. Podkreślenia wymaga fakt, iż jest to jedna z najdłużej powstających ustaw polskiego ustawodawstwa, a w trakcie jej uchwalania wspomniano, iż ustawa była niezwykle oczekiwana i potrzebna, o czym mówiło również społeczeństwo. Niezrozumiałe jest dlaczego powstało tak wiele projektów regulacji w sprawach nieletnich, a żaden z nich nie został skutecznie wcielony do polskiego ustawodawstwa. Finalnie długo wyczekiwana ustawa weszła w życie w 1983 r. dostarczając wiele nowatorskich rozwiązań, które należy ocenić pozytywnie. Ustawodawca położył nacisk na dobro nieletnich poprzez np. kontrolę wykonywanych orzeczeń oraz warunków wykonywania orzeczonych środków. Zaznaczono również, iż kluczowe powinno być zapobieganie demoralizacji nieletnich, a nie ich bezwzględne sankcjonowanie. Regulacje zastosowane w ustawie z 1982 r. zostały dostosowane do ówczesnych wymagań i środków wychowawczych, które różniły się od tych, które stosowano w latach 20. XX w.

SUMMARY

The Origin of the Polish Act on the Procedure in Juvenile Cases of October 26th, 1982

The objective of the article is to describe the process of work on the regulation of juvenile cases procedure. It should be admitted that the process was particularly long, as it dealt with creating a separate legal act including comprehensive provisions on juvenile perpetrators. It took over 60 years, starting from the first draft act of 1921, for the said act to be adopted. It is true, however, that the period during which attempts to create the much desired act were made, was not favourable, considering the difficult situation of the country rebuilding itself after wars. It needs to be emphasized that this Act is one of the acts that took the longest time in the history

of Polish law-making to be created and adopted. At the time of its adoption, it was noted that the Act was extraordinarily necessary and long-awaited, which was also raised by the Polish society itself. It is unclear why there were so many projects of regulations on juvenile cases that were not effectively adopted to the Polish law. Ultimately, the long-awaited act came into force in 1983 and provided numerous innovative solutions that should be regarded as positive. The legislator put emphasis on the best interest of the juvenile by means of, for example, surveillance of both the enforcement of judgments and conditions under which the court-imposed measures are implemented. It was also noted that rather than strictly penalizing the juvenile perpetrators, it is vital that their demoralization should be prevented instead. The regulations implemented in the Act of 1982 were adapted to the requirements and educational measures at that time that differed from those applied in the 1920s.